

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Lärande i fritidshemmet

En intervjustudie med
vårdnadshavare angående
lärandet som sker i
fritidshemmet

DELKURS:

KURS: *Examensarbete – grundlärare med inriktning mot fritidshem*

FÖRFATTARE: *Athir Al-fatlawy, Kreshnik Zahiti*

EXAMINATOR: *Eva Kane*

HANDLEDARE: *Mikael Segolsson*

TERMIN: *VT16*

ABSTRAKT

Athir Al-fatlawy, Kreshnik Zahiti

Lärande i fritidshemmet

En intervjustudie med vårdnadshavare angående lärandet som sker i fritidshemmet

Antal sidor: 33

Denna studie syftar till att belysa vårdnadshavarnas reflektioner kring lärandet som sker i fritidshemsverksamheten. Studien har genomförts på två skolor i Jönköpings län och 10 respondenter har deltagit. Intervjuerna har genomförts i form av semistrukturerad intervju och de svar som har angivits ligger till grund för resultatet. Vi valde att använda oss av ett sociokulturellt perspektiv då detta är relevant för det lärande som sker i fritidshemmet då den verksamhet som bedrivs i stor utsträckning sker mellan eleverna samt mellan lärare och elev. Genom att jämföra datamaterialet med tidigare forskning inom området, som har utgått från liknande syfte, har vi kommit fram till olika likheter och skillnader. Resultatet av denna studie visar att vårdnadshavarna beskriver att eleverna i fritidshemmet lär sig en rad olika saker och dessa i stor utsträckning sker i informella sammanhang men även i formella sammanhang. Vidare skiljer sig fritidshemmet mot den obligatoriska skolan främst genom att eleverna i fritidshemmet lär sig i det sociala samspelet och att fritidshemmet har en struktur vilken bjuder in eleverna till att ta ansvar och påverka utformningen av verksamheten.

Sökord: Lärande i fritidshem, sociokulturellt perspektiv, kvalitativa intervjuer, vårdnadshavare, elevernas inflytande i fritidshemmet, autentiskt lärande.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Syfte	4
1.2 Forskningsfrågor	4
2. Teoretiska utgångspunkter	5
3. Bakgrund	6
3.1 Fritidshemmets utveckling	6
3.2 Definitioner av lärande	7
3.3 Informellt och formellt lärande	8
3.4 Autentiskt lärande	9
4. Tidigare forskning	10
5. Metod	13
5.1 Kvalitativ metod och intervju	13
5.2 Urval	14
5.3 Validitet och reliabilitet	15
5.4 Genomförande	15
5.5 Etik	16
5.6 Beskrivning av tillvägagångssätt vid analys	16
6. Resultat och analys	18
6.1 Hur lär sig elever på fritidshemmet, enligt vårdnadshavare?	18
6.1.1 Lärande i samspel	18
6.1.2 Elevernas inflytande i fritidshemmet	20
6.1.3 Att lära i leken	21
6.1.4 Pedagogernas förhållningssätt	21
6.2 Vad lär sig elever på fritidshemmet, enligt vårdnadshavare?	22
6.2.1 Praktiskt lärande	22
6.2.2 Demokratiskt lärande	23
6.2.3 Att våga framträda	25
7. Diskussion	27
7.1 Resultatdiskussion	27
7.2 Metoddiskussion	31
7.3 Sammanfattning	31
8. Referenslista	33
9. Bilagor	36

1. Inledning

Utifrån tidigare VFU (verksamhetsförlagd utbildning) har vi uppmärksammat att vårdnadshavare många gånger har placerat fritidshemmet i ett ”fack” där eleverna leker och umgås med kompisar och att lärande sker i den obligatoriska skolan. ”I skolan lär man, på fritids leker man” (Hansen Orwehag & Mårdsjö Olsson, 2011, s.9), författarna beskriver vidare att detta uttalande är vanligt förekommande då barn och vårdnadshavare beskriver skillnaden mellan skolan och fritidshemmet. Vi relaterar detta till det informella- samt formella lärandet. Jensen (2011) beskriver att formellt lärande innebär att det som görs har ett tydligt mål och innehåll som i förväg är planerat, detta brukar ofta förknippas med skolan. Det informella lärandet framkommer i situationer som inte styrs av mål och inte är förutbestämda. Vidare förekommer det informella- samt formella lärandet både i fritidshemsverksamheten och i den obligatoriska skolan.

Med utgångspunkt i våra observationer har intresset att studera vårdnadshavarnas reflektioner kring lärandet på fritidshemmet framkommit. Sker det något lärande i fritidshemmet eller är det endast en plats där barnen är – utifrån vårdnadshavarnas perspektiv? Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Skolverket, 2011) innehåller övergripande mål och riktlinjer, vilka finns i kapitel ett och två. Dessa gäller för fritidshemmet. Även de Allmänna råden (Skolverket, 2014) betonar att fritidshemmet kompletterar den obligatoriska skolan och bidrar med lärande och utveckling med alternativa metoder, vilka skiljer sig från den traditionella undervisningen i klassrummet.

Studien syftar till att belysa hur vårdnadshavarna beskriver lärandet som sker i fritidshemmet. Studien riktar sig främst till yrkesverksamma pedagoger samt vårdnadshavare, detta för att belysa vikten av att framföra vilken utveckling verksamheten bidrar med både för barn samt vårdnadshavare. Styrdokumenten betonar att en god samverkan är av stor vikt för elevens utveckling, det är därför viktigt att vårdnadshavarna är väl informerade om vad fritidshemsverksamheten bidrar med för lärande för att bilda en god uppfattning om elevens allsidiga utveckling.

1.1 Syfte

Undersökningen syftar till att belysa hur vårdnadshavarna beskriver det lärande som sker i fritidshemmet.

1.2 Forskningsfrågor

Vad lär sig elever på fritidshemmet, enligt vårdnadshavare?

Hur lär sig elever på fritidshemmet, enligt vårdnadshavare?

2. Teoretiska utgångspunkter

Den sociokulturella traditionen har sitt ursprung i Lev Vygotskijs arbete om utveckling, lärande och språk. Han intresserade sig för människors utveckling både ur ett biologiskt och ett sociokulturellt perspektiv samt samverkan mellan dessa perspektiv (Säljö, kapitel 5, 2010).

Bell (2011) beskriver att dialogen mellan lärare och elev är en social praktik. För att lära ut något krävs det att läraren kommunicerar sin kunskap, att lära ut är en social praktik och det sker i interaktionen mellan lärare och elev. Säljö (2010) beskriver att det sociokulturella perspektivet innebär att vi genom social interaktion samt socialt samspel tillsammans utvecklar olika kunskaper kring olika företeelser som inträffar i vardagen. Detta gör vi främst genom att vi använder oss av språket som ett medierande verktyg då vi samtalar med varandra. Bråten (2011) beskriver att vi genom medierande verktyg kan ta till oss andras kunskaper och upplevelser och vid ett senare tillfälle använda oss av dessa. Säljö (2010) menar att lärande sker mellan samtliga aktörer i olika sociala praktiken. Vidare innebär appropriering att en person lär sig olika kulturella redskap och hur dessa ska användas i olika sammanhang. Vygotskij menade att människan ständigt utvecklas samt får möjligheter att appropriera olika kunskaper i vardagen (Säljö, 2010). Utveckling är något som ständigt sker och är inte endast kopplat till barn. Säljö (2010) beskriver även den proximala utvecklingszonen, denna innebär att man är vid ett stadium då approprieringen har kommit så långt att man är nära att komma till ”nästa steg”. Vid detta tillfälle kan en person som är kompetent inom ett område föra en person vidare som inte kommit lika långt genom att tillföra sina kunskaper inom området, vilket innebär att vi lär av omgivningen.

I denna studie kopplas det sociokulturella perspektivet till vårdnadshavarnas utsagor kring det lärande som sker i fritidshemmet. Då eleverna lär utifrån ett sociokulturellt perspektiv, är socialt samspel och social interaktion centrala delar i fritidshemmet. Fritidshemmet är en social verksamhet där sociala och kommunikativa förmågor har en central roll då verksamheten bedrivs i arbetsformer där samarbete och socialt samspel är viktiga.

3. Bakgrund

Detta kapitel kommer att behandla fritidshemmets framväxt, definitioner av lärande, informellt och formellt lärande samt procedurellt och konceptuellt lärande.

3.1 Fritidshemmets utveckling

Eftermiddagshemmen kom till i början av 1930-talet och underströk barnets behov av fria sysselsättningar och rekreation. Personalen i denna verksamhet kallades för barnträdgårdslärarinnor och var verksamma i verksamheten fram till 1960-talet. Den statliga kommissionen beskrev i slutet av 1930-talet att barnen främst skulle ha möjlighet att genomföra två saker på fritidshemmet, dessa var läxläsning samt rekreativsmöjligheter (Rohlin, 2011). Läxläsningen var något som kom att dominera eftermiddagshemmets verksamhet under 1940-talet. Eftermiddagshemmen länkades därigenom samman med skolans fostrande roll. Tiden på eftermiddagshemmen var en fri tid från skolan men plikten att läsa sina läxor var central. *Utredningen daghem förskolor* 1951 diskuterade även eftermiddagshemmen och bidrog med förändringar.

Eftermiddagshemmen formades nu som ett komplement till daghemmen eftersom även barn som gick i skolan behövde omsorg under eftermiddagarna och vårdnadshavarna förvärvsarbetade. Barngrupperna skulle bestå av mindre grupper samt ha en hemkaraktär. I samband med detta krävde barnträdgårdslärarinnorna att en särskild utbildning för arbetet med de åldersgrupper som deltog i eftermiddagshemmen skulle införas. Den första grundutbildningen startade 1965 i Norrköping och yrkesgruppen kallades för fritidspedagoger, även eftermiddagshemmen gick över till benämningen fritidshem (Rohlin, 2011).

Under 1960 till 1980-talet blev de statliga utredningarna (SOU 1974:42) *Barns fritid* och (SOU 1974:53) *Skolans arbetsmiljö* centrala, då dessa betonade ett helhetsperspektiv vilket kom att införas i de svenska skolorna (Rohlin, 2011). 1988 framkom en tydlig gräns mellan fritidshemmets och skolans ansvarsområden i det pedagogiska programmet för fritidshem. Fritidshemmet skulle nu vara fritt från skolans lektionstider samt hemuppgifter (Rohlin 2011). År 1997 blir skolverket tillsynsmyndighet för fritidshemmet med anledning av regeringsförklaringen som slogs fast 1996, där det beskrivs att alla skolformer ska integreras till en helhet i den pedagogiska verksamheten (Pihlgren & Rohlin, 2011).

Då fritidshemmet övergick från social sektor till utbildningssektorn fick skolan ta del av mer statliga medel, vilket gynnade skolorna. Detta bidrog fortsättningsvis till att fritidshemmen flyttade in i skolans lokaler. 1985 utvecklades fritidshemmets syfte i den nya skollagen, där stod det att: "Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov..." (Rohlin, 2011, s. 128). Fritidshemmet knöts närmare skolan genom läroplanen (Lgr 94), vilken var gemensam för skolan, förskolan och fritidshemmet (Pihlgren & Rohlin, 2011). Arbetsättet som utvecklades grundade sig i begreppet meningsfullt lärande och utgick från tematiserade arbetsätt. Den nuvarande läroplanen (Lgr 11) innefattar fritidshemmet och förtydligar inom vissa områden vad fritidshemmet bör arbeta med, främst i kapitel ett vilken behandlar skolans värdegrund och uppdrag samt kapitel två som behandlar övergripande mål och riktlinjer, även i skollagen (SFS 2010:800) förtydligas fritidshemmet uppdrag och ansvarområden. Det framgår att skolan och fritidshemmet ska komplettera varandra. Rohlin (2011) beskriver att fritidshemmet och skolan kompletterar varandra genom formella samt informella lärandemiljöer, då skolan står främst för de formella och fritidshemmet har många inslag av informellt lärande. Detta sker även genom att de olika yrkesgrupperna talar med varandra om eleverna och hur deras utveckling och lärande kan främjas. Detta kan exempelvis ske då en elev har svårt med matematiken i klassrummet och detta kan kompletteras genom olika spel och aktiviteter som innefattar matematik. Det framkommer även att fritidshemmet kan bidra med mycket praktiska inslag samt lärandesituationer av experimenterande karaktär.

3.2 Definitioner av lärande

Illeris (2007) beskriver att den första reaktionen som uppkommer när ordet lärande nämns ofta är kopplad till skolan. Den vanligaste situationen som beskrivs är klassrumsundervisningen. Det finns inte någon automatisk länk mellan undervisning och lärande även om barnen lär sig mycket i skolan. Författaren beskriver även att lärande sker utanför skolan ett exempel på detta är att barn i ung ålder lär sig prata ett eller flera språk innan de har börjat den obligatoriska skolan. Barnen lär sig även saker utanför klassrummet då de går i skolan, genom lek och andra aktiviteter. Denna uppfattning delar även Jensen (2011) då han beskriver att barn lär sig saker i olika kontexter och miljöer,

han beskriver dessa som formellt och informellt lärande, detta kommer att beskrivas i nästa stycke.

Illeris definierar lärande som "any process that in living organisms leads to permanent capacity change" (Illeris, 2007, s. 3), denna definition har lämnats bred och öppen för att inte bidra till onödiga begränsningar.

3.3 Informellt och formellt lärande

Jensen (2011) menar att informellt lärande kan ske både genom att deltagarna har i avsikt att lära samt genom tillfällighet, då ett lärande sker i olika situationer utan att detta var avsikten. Johansson (2011) menar att lärandet i fritidshemmet ofta bygger på barns initiativ och är bundna till olika situationer, utifrån dessa tillfällen sker vanligtvis det informella lärandet. Det informella lärandet karaktäriserar fritidshemmet då denna verksamhet inte är styrd av förutbestämda mål och riktlinjer. Sandberg (2008) menar att det informella lärandet vanligtvis sker utanför skolans institutioner. Jensen (2011) påpekar att det informella lärandet kan anses vara det dominerande lärandet på fritidshemmet. Jensen menar vidare att det informella lärandet är det lärande som sker på den fria tiden samt på fritidshemmet. Det informella lärandet går att koppla till implicit lärande. Implicit lärande innebär enligt Jensen (2011) att det sker ett lärande som personen i fråga inte är medveten om. Det implicita lärandet kännetecknas vanligtvis genom att personen kan genomföra ett moment men har svårigheter i att förklara hur man går tillväga i detalj. Det är alltså sådant lärande som inte i förväg är bestämt av mål och riktlinjer utan grundar sig i egna intressen och utgår från olika situationer. Detta kan gestaltas genom att exempelvis cykla då det är lätt att cykla men svårt att beskriva hur detta ska genomföras.

Sandberg (2008) menar att skillnaden mellan det informella- och formella lärandet är att aktiviteterna och det man lär i olika grad är strukturerat samt styrt av pedagoger eller vuxna. Det formella lärandet karaktäriseras enligt Johansson (2011) genom "hård" struktur och styrs vanligtvis upp av mål och riktlinjer samt är planerade i förväg för att bidra med ett visst lärande. Detta kan exempelvis förekomma på fritidshemmet då samlingar genomförs och målet är att vi ska respektera varandra samt lyssna till andras åsikter. Detta går även att koppla till explicit lärande. Explicit lärande innebär enligt Jensen (2011) det lärande som sker medvetet, personen i fråga är medveten om vad hen har lärt sig. Detta lärande blir tydligt då eleven eller en mentor sätter upp ett mål och det

går att mäta när målet är uppnått. Ett exempel på sådant lärande kan vara då eleverna deltar i en samling och ger utrymme till samtliga att få utrymme att tala.

3.4 Autentiskt lärande

Nagel (1996) beskriver "the real-world learning" vilket med andra ord innebär autentiskt lärande. Detta lärande kännetecknas främst genom att eleverna får vara med om situationer och problem som är nära förankrade till situationer som uppstår i vardagen. Eleverna får vid dessa tillfällen tillämpa flera olika kunskaper och samarbeta för att komma förbi olika hinder och utmaningar som förekommer. Nagel beskriver vidare att detta är ett integrativt lärande, där hela samhället utgör en lärandemiljö. Ur detta perspektiv är kunskapen och de aktiviteter som genomförs integrerade och bidrar till elevernas utveckling. Dahlgren och Szczepanski (2004) beskriver att miljön är en kunskapskälla, i den meningen att det erbjuds inslag av autentisk karaktär där både barn och elever kan lära sig om kultur, historik och en rad andra lärdomar. Nagel (1996) beskriver även att det autentiska lärandet i stor utsträckning styrs av eleverna och har utgångspunkt i problem hämtade från verkligheten.

4. Tidigare forskning

I detta kapitel presenteras forskning kring lärande på fritidshemmet, internationella verksamheter som liknar fritidshemmet samt förskolan då arbetssättet är likt fritidshemmets.

Sandberg och Vourinen (2007) beskriver i sin bok som grundar sig i deras tidigare studier att föräldrarna behöver grundläggande information om verksamheten samt verksamhetens mål för att kunna tycka till om verksamheten. Förskolan måste tydligt förmedla verksamheternas mål och innehåll för att föräldrarna ska kunna utöva inflytande och komma med relevanta reflektioner kring verksamheten. Information kring styrsystem och mål är viktigt för att vårdnadshavares inflytande ska vara av betydande karaktär. Detta gäller även fritidshemmet, då olika mål fokuseras för de olika åldrarna.

Pittman, Irby, Yohalem och Wilson-Ahlstrom (2004) beskriver att *'after school programs'* motsvarar Sveriges fritidshem i USA, vilka erbjuder elever en verksamhet där de tillsammans kan lära med varandra och vuxna. Författarna beskriver även att denna verksamhet bidrar till ett engagemang i lärandet hos eleverna, vilket i sin tur bidrar till ett teoretiskt lärande även i skolan och liknande institutioner. Vidare beskriver författarna att det är viktigt för eleverna att utveckla färdigheter som går utöver de grundläggande egenskaperna som lärs ut i den obligatoriska skolan. Vidare menar Pittman (et al. 2004) att *'After school programs'* i hög grad kan erbjuda dessa lär tillfällen då det finns stora möjligheter till autentiskt lärande samt möjligheter till miljöbyte. Fritidshemmet är i stor grad likt *after school programs* vilken utgår från barnens behov och intressen men samtidigt är styrd av läroplanens mål i kapitel ett och två. Fritidshemmet bidrar därigenom med de egenskaper som Pittman tidigare har lyft fram.

Vadeboncoeur (2006) har genomfört en litteraturstudie av informellt lärande i *after school programs* och *'out-of-school organizations'*, de slutsatser Vadeboncoeur kommer fram till är följande; 1. Det informella samt formella lärandet inte är lika platsbundet som det har betonats enligt den historiska utvecklingen. 2. Relationerna mellan deltagarna kan ses som ett medel i det lärande som sker på dessa platser och lärandet bidrog till en allsidig utveckling, vilken man inledningsvis inte räknat med. 3. Innehållet i de olika aktiviteterna som genomfördes var av stor variation och krävde många olika egenskaper och engagemang från de deltagande, lärandet uppstod i autentiska situationer där ungdomarna tillsammans arbetade med hjälp av sociala och akademiska kunskaper.

Vidare menar Vadeboncoeur att det även finns pedagogiska inslag, då det erbjöds olika roller för de deltagande och dessa roller utvecklades och påbyggdes genom dialog och diskussion mellan barnen och de vuxna, de yngre deltagarna brukade även imitera de andra deltagarna vilket bidrog till att de med tiden utvecklade sin egen identitet. De olika aktiviteter som genomfördes var i hög grad autentiska och var av stor variation – allt från dator spel till skolnära aktiviteter. Lärande uppstod på olika platser och i olika kontexter genom sociala och diskursiva praktiker.

Ludvigsson och Falkner (2012) beskriver att leken i skolan setts ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv vilken bidrar till utveckling och lärande. Ett vanligt sätt att se på leken är ur ett pedagogiskt perspektiv, vilken syftar till att uppnå olika lärandemål och tappar på detta sätt sitt egenvärde. Lek som estetisk verksamhet är ett annat perspektiv som går att inta, detta perspektiv ger leken ett större värde i sig självt och innebörden vid detta perspektiv blir att leken är ett medel för meningsskapande i dialog med andra. Författarna betonar även att de aktiviteter vilka är av den estetiska karaktären ryms under begreppet informellt lärande, då det är frivilligt och utgår från deltagarna. Det tidigare nämnda är även något som karaktäriserar fritidshemmets verksamhet.

Bardon (2008) har utgått från ett socialkonstruktionistiskt perspektiv och menar att lärande på fritidshemmet oftast sker tillsammans med andra och i flera olika situationer. Vidare prövar elever sina kunskaper tillsammans med andra för att ta sig an en uppgift eller att komma fram till någon slutsats med ett specifikt syfte. Genom att eleverna samspelar med varandra stärks kommunikations förmåga och ger eleverna möjlighet till att finna lösningar samt alternativ till det syfte som är relevant för situationen. Lärandet tillsammans med andra ger upphov till att eleverna lär sig av varandra men även att alla individer bär på olika kunskaper om olika saker som de kan ta del av. En elev kan exempelvis ha kunskaper i något specifikt dator spel och hjälper elever som är mindre kunniga inom området. Vidare beskriver Bardon (2008) olika kunskaper, dessa är vetenskaplig kunskap, produktiv kunskap samt etisk och demokratisk kunskap. *Den vetenskapliga kunskapen* kännetecknas av att förstå sociala koder och hur man ska föra sig i olika sociala kontexter samt kognitiva och teoretiska färdigheter. Det är en kunskap som behövs för att förstå hur världen fungerar i olika sociala kontexter. *Produktiv kunskap* kännetecknas av den praktiska kunskap som människan behöver för att tillverka

något. Ett exempel som Bardon (2008) ger är att pojkarna lär sig att hoppa hopprep genom att flickorna överför sin produktiva kunskap till pojkarna. *Etisk och demokratisk kunskap* är kopplad till normer och värderingar, ett exempel på detta är att eleverna självständigt klarar av att lösa konflikter när dom uppstår samt hjälpa sina kamrater i olika situationer och kunna ta gemensamma beslut vid samlingar.

5. Metod

I följande kapitel redovisas de metodiska verktyg och avgränsningar som gjorts i studien. Följande delar redovisas; kvalitativ metod och intervju, urval, validitet och reliabilitet.

5.1 Kvalitativ metod och intervju

Studien har utgått från en kvalitativ metod. Kvalitativ metod innebär enligt Bryman (2011) att undersökningen syftar till att få djupgående svar kring det studerade. Vidare har detta i denna studie bidragit till att respondenterna har haft möjlighet att svara reflekterande och vi har sedan utgått från de svar som respondenterna angivit för att få djupgående kvalitet på svaren genom följdfrågor. Bryman (2011) beskriver att det är vanligt att man använder sig av intervjuer vid kvalitativ metod, detta för att respondenten genom intervjuer har stor möjlighet att uttrycka sina tankar och reflektioner kring det studerade.

Studien avser att undersöka vårdnadshavares reflektioner kring lärandet i fritidshemmet. Datainsamlingen genomförs därför med hjälp av kvalitativ metod, specifikt semistrukturerade intervjuer. Bryman (2011) beskriver även att de vanligaste metoderna vid kvalitativa intervjuer är ostrukturerade samt semistrukturerade intervjuer, semistrukturerad intervju innebär att intervjuerna utgår från ett fåtal ämnen eller frågor vilka vidare utvecklas med hjälp av följdfrågor som uppkommer i dialogen.

Intervjuerna i studien har en låg grad av standardisering, vilket innebär att vi utgår från de svar som respondenterna har gett samtidigt som vi har förhållit oss till en intervjuguide för att undersökningen ska förhålla sig till studiens syfte. Trost (2010) beskriver att standardisering syftar till att frågorna samt situationen är den samma för de intervjuade. En låg grad av standardisering innebär att man exempelvis formulerar sig efter den intervjuades hantering av språk, frågorna tas i den ordning som passar samt att den intervjuade får styra ordningsföljden. Vidare formuleras följdfrågorna utifrån tidigare svar och denna metod beskriver en låg grad av standardisering där variationsmöjligheterna är stora för den intervjuade. Studien utgår från vårdnadshavarnas utsagor kring lärandet i fritidshemmet och kommer därför att utgå från en flexibel intervjuguide beroende på hur dialogen och samtalet förs.

Vidare använde vi oss i studien även av fokusgruppssamtal vid ett fritidshem. Bryman (2011) beskriver fokusgruppssamtalet som en styrd gruppdiskussion där deltagarna aktivt kan diskutera och dela med sig av sina reflektioner kring ämnet som står i centrum. Vidare är det även viktigt att möjliggöra delaktighet för samtliga deltagare genom att uppmuntra deltagarna att delta genom kommentarer och följdfrågor som bidrar till att diskussionen fortsätter och andra personer kan komma med sina reflektioner kring ämnet.

5.2 Urval

Svensson och Ahrne (2015) beskriver att urvalet av empiriska objekt kan genomföras efter valet av metod samt i relation till de forskningsfrågor studien utgår från. Vi måste då fundera på vart det jag letar efter finns; i denna studie skulle vi undersöka vårdnadshavares tankar kring fritidshemmet, vi behövde därför inrikta oss på urvalet: vårdnadshavare med barn som går i fritidshemmet. Undersökningar med denna strategi ger en fördel i att resultatet får en ökad säkerhet (Svensson & Ahrne, 2015). Vi valde att använda oss av vårdnadshavare från två fritidshem i Jönköpings län, detta för att få ett bredare perspektiv och reflektioner som rör två olika fritidshem. Om studien grundar sig i flera skolor stärker det studiens trovärdighet i förhållande till om man endast har gjort en undersökning på en specifik skola (Svensson & Ahrne, 2015). För att studiens trovärdighet skulle stärkas valde vi att använda oss av två miljöer som liknar varandra, det vill säga två fritidshem, men dessa kan skilja i avseende att de arbetar på olika sätt och kontakten med vårdnadshavarna kan se annorlunda ut.

Eriksson-Zettequist och Ahrne (2015) beskriver att man vid intervjuer av personer i olika organisationer kan använda sig av ett slumpmässigt urval, vilket görs genom att välja ut personer från exempelvis en lista. Författarna nämner även att det är vanligt att organisationer väljer de personer som ska intervjuas för att intervjuerna ska ge en "positiv" bild av hur exempelvis organisationen arbetar med någon aspekt. Vi önskade att använda oss av ett slumpmässigt urval för att få en bred variation på svaren, men på grund av tidsbrist bad vi kontaktpersonerna på skolorna om hjälp att kontakta vårdnadshavarna. Urvalet är baserat på de vårdnadshavare som visat intresse att delta i studien på de två fritidshem då de blivit tillfrågade att delta i studien.

Vårdnadshavarna beskrivs i resultatet som Vårdnadshavare 1, 2, 3 osv. för att deras identitet ska vara anonym.

5.3 Validitet och reliabilitet

Validitet innebär giltigheten av studien samt om studien undersöker det den är avsedd att mäta. Reliabilitet innebär studiens tillförlitlighet och kan påvisas genom att undersökningen blir liknande om den genomförs igen (Bryman, 2011).

Ser vi till dessa begrepp utifrån denna undersökning förhåller vi oss till validitet via en intervjuguide med frågor som genomförs med samtliga respondenter, vidare ställs även följdfrågorna i linje med de forskningsfrågor studien utgår från. Vårdnadshavarna har även blivit tilldelade en tillståndsblankett vilken beskriver syftet med undersökningen. Reliabiliteten i studien försäkrades genom resultatet grundade sig i utsagor som framkom från flera olika respondenter, vidare har vi även försökt att inte göra för stora generaliseringar. Resultaten har även grundat sig i intervjuer med tio olika respondenter på två olika skolor för att få ett bredare perspektiv kring de frågor vi ställer. Vi fick hjälp av kontaktpersonerna på dom olika skolorna att kontakta vårdnadshavarna vilket möjliggör att urvalet inte var slumpmässigt. Vidare deltog endast respondenter som visade intresse för att vara med i studien och detta kan ha påverkat resultatet.

5.4 Genomförande

Vi började med att kontakta skolor i Jönköpings kommun, där vi pratade med personalen på fritidshemmen angående syftet med vår studie samt hur vi har tänkt gå tillväga. Vidare delade vi även ut tillståndsblanketter till kontaktpersonerna vid de olika skolorna, där information angående undersökningen fanns tillgänglig. När intervjuerna skulle bokas in framkom det att flera vårdnadshavare hade knappt om tid och gärna ville genomföra dessa samtal under ett och samma tillfälle vid en skola. Vi valde därför att genomföra fokusgruppssamtal med dessa vårdnadshavare. Detta innebar att vi samlade vårdnadshavarna i en grupp och genomförde samtalen med samma struktur som vid de enskilda intervjuerna. Samtliga respondenter var deltagande men alla tog inte lika stort utrymme vid fokusgruppssamtalet.

Vid den andra skolan genomfördes fem intervjuer enskilt med respondenterna. Inför intervjuerna bokade vi lokaler vilka passade intervjuerna tidsmässigt samt att dessa rum var avlägsna från fritidshemmen för att bidra till en tyst och lugn miljö. Intervjuerna spelades in med hjälp av mobiltelefon, detta för att vi senare skulle kunna transkribera

datamaterialet. Vi använde även papper och penna för att kontinuerligt kunna anteckna viktiga begrepp och nyckelord för att sedan följa upp dessa genom följdfrågor.

5.5 Etik

Vetenskapsrådet (2002) beskriver i sin codex, fyra olika forskningsetiska aspekter vilka måste följas då undersökningar ska genomföras, dessa har vi förhållit oss till på följande sätt:

Informationskravet utgörs av att forskaren ska informera de berörda om forskningens syfte. Information kring forsknings ansvariga och institutionsanknytning ska tydligt framgå till respondenterna. Vidare ska en tydlig beskrivning anges om hur undersökningen kommer att genomföras. Det ska tydligt framgå att deltagandet är frivilligt och vart forskningsresultaten kommer att publiceras. Vi har uppfyllt detta krav genom att dela ut tillståndsblanketter samt muntlig information vid intervjun.

Samtyckeskravet utgörs av att respondenterna i undersökningen själva ska bestämma över sin medverkan. Respondenterna har rätt att avbryta sitt deltagande vid vilken tidpunkt som helst utan negativa följder. Vi har uppfyllt detta krav genom att dela ut tillståndsblanketter samt muntlig information rörande frivilligt deltagande.

Konfidentialitetskravet utgörs av att respondenternas personuppgifter ska bevaras konfidentiella samt bevaras på ett sådant sätt att obehöriga inte har tillträde till informationen. Detta görs genom att vi fingerar respondenternas namn. Vi uppmanade respondenterna att inte dela med sig av utsagorna vid intervjuerna för att bevara konfidentialiteten på bästa möjliga sätt.

Nyttjandekravet utgörs av att de insamlade uppgifterna endast kommer att användas i forskningsändamål. Informationen som samlats in kommer endast att användas i examensarbetet.

5.6 Beskrivning av tillvägagångssätt vid analys

Studien har utgått från en tematisk analysmetod. Bryman (2011) beskriver att den tematiska analysmetoden syftar till att bryta ner det insamlade datamaterialet i olika delar för att sedan kunna koppla ihop dessa olika delar med varandra för att skapa olika

mönster. Detta bidrar vid slutskedet till att olika teman skapas, vilka innefattar olika delar av det insamlade materialet som är kopplade till varandra.

Det insamlade datamaterialet transkriberades och skrevs sedan ut i pappersform. Markeringspennor med olika färger användes för att dela upp datan i olika delar och för att kunna skapa olika mönster, en viss färg användes då innehållet var av samma karaktär. Vid de olika färgerna sattes även olika etiketter för att koda materialet samt bidra till ett sammanhang vid sammanställningen av resultatet.

6. Resultat och analys

I följande avsnitt redovisas forskningsfrågorna i olika rubriker, under forskningsfrågorna följer olika teman som är kopplade till respektive forskningsfråga. Under de olika teman vi kommit fram till redovisas även olika excerpt, kopplade till temat. (/.../) innebär att vi har börjat mitt i en mening för att tydligt beskriva hur de olika svaren är kopplade till temat, alltså belysa det mest väsentliga i utsagorna.

6.1 Hur lär sig elever på fritidshemmet, enligt vårdnadshavare?

Under följande rubrik redovisas resultatet i olika teman vi har funnit: lärande i samspel, elevernas inflytande i fritidshemmet, att lära i leken och pedagogernas förhållningssätt.

6.1.1 Lärande i samspel

De intervjuade vårdnadshavarna beskriver att eleverna lär sig i samspel med varandra. Vårdnadshavarna beskriver även lärandet hos eleverna utifrån individen då elever lär sig på olika sätt beroende på vem eleven är samt vilka förutsättningar som finns. Genom det samspel som sker lär sig eleverna av varandra i olika situationer både i fritidshemmet och i andra sammanhang exempelvis på skolgården, gymnastiksalen eller i matsalen, där olika kunskaper utvecklas inom olika områden. Vårdnadshavarna beskriver att det inte finns någon rätt definition på hur en individ lär sig utan eleven tar till sig kunskaper på olika sätt, både praktiskt, teoretiskt samt genom de olika sinnena. Vårdnadshavarna beskriver lärandet i samspel med andra genom att påpeka att det är viktigt att eleverna hjälper varandra, lyssnar på varandra, samt observerar kamrater för att lära sig av varandra samt utvecklas.

Jag hoppas och tror att man lär sig av varandra i möten med andra, med kanske inte alltid respekt men med förståelse i alla fall och förstå att olika barn har olika förutsättningar. Det är en lärdom som man absolut drar från fritidshemsverksamheten (Vårdnadshavare 2).

Vårdnadshavarna beskriver att eleverna under olika sammanhang och situationer hjälper varandra. Vidare påpekar vårdnadshavarna att genom att eleverna lyssnar, har förståelse för varandra och lär sig att hjälpa varandra genom att observera olika mönster så utvecklas samspelet mellan kamraterna för att förstå de sociala normerna som finns. Detta i samband med den fostrande roll som fritidshemmet har där regler och normer förmedlas.

Det kan också vara att den är bättre än den andra, man tittar på varandra och lär sig av varandra, barnen är tävlingsinriktade, det hjälper också att kunna utveckla varandra (Vårdnadshavare 6).

Vårdnadshavarna menar att olika barn har olika förutsättningar som gör att en enskild elev har andra kunskaper än en annan elev. Detta medför att eleverna lär sig i samspel med varandra i olika situationer samt miljöer som finns på fritidshemmet. Genom att observera och prata med varandra när något är svårt att klara av, tar man till sig kunskaper av varandra som leder till både en individuell samt kollektiv utveckling.

Med olika kamrater och vuxna där dom lär sig hur man ska uppföra sig i olika situationer, vad som är rätt och fel. Jag tror det är ett lärande hela tiden, med hjälp av pedagogerna då (Vårdnadshavare 1).

Samspelet mellan elever och pedagoger är en viktig faktor som vårdnadshavarna belyser. Vårdnadshavarna beskriver att fritidshemmet har en fostrande roll som förmedlas till eleverna i den vardagliga verksamheten då eleverna lär sig hur man ska uppföra sig i olika situationer och vad som är rätt och fel. De sociala normerna som finns i samhället förmedlas succesivt genom att eleverna får vara i en miljö där olika färdigheter provas samt utvecklas. Det är ett ständigt lärande samt en mognads process som pågår och en förberedelse för framtida utmaningar med hjälp av pedagogerna.

Vidare beskrivs att pedagogerna strukturerar och planerar verksamheten med förutbestämda mål och ramar. Dessa aktiviteter och övningar bidrar till ett annat slags lärande då man använder sig av andra metoder i fritidshemsverksamheten.

.../ dom går iväg på långa utflykter och åker in mycket. Det är uppskattat, där lär dom sig också som man då kanske inte gör som förälder, då dom åker och bowlar med den stora gruppen eller åka till stadsparken. Det är ju en lärdom, bara att åka buss och gå i trafiken. .../

Intervjuare: Hur skulle du beskriva det lärande du precis nämnde, då dom åker i en stor grupp till bowlingen?

Ja men det är ju att lära sig för livet, alltså det sociala. .../ Jag tänker att det här med trafikregler och så, även om man lär det som förälder så blir det ju en extra, man måste lära sig från olika sätt och ta till sig (Vårdnadshavare 1).

Vårdnadshavarna beskriver genomgående att fritidshemmet bidrar med ett lärande som är av annan karaktär än den obligatoriska skolans lärande. Detta är ett tydligt exempel på hur den fritidspedagogiska verksamheten kan arbeta med olika sociala delar som

turtagning och att klara av att gå i led. Eleverna lär sig samtidigt att följa regler som är centrala vid de olika miljöerna som besöks.

6.1.2 Elevernas inflytande i fritidshemmet

Det framgår att man i fritidshemmet har ett annat förhållningssätt till hur mycket eleverna kan vara med och påverka undervisningen. Eleverna ges möjlighet att i fritidshemmet vara med och bestämma kring det innehåll och de olika arbetsformer som man använder sig av. Lärandet på fritidshemmet beskrivs som ”friare” och ”lekfullt”.

Hon lär sig även här att ta ansvar, det är en stor sak. /.../ Ja men jag tänker, just i min dotters fall så pratar vi med pedagogerna och hon får säga till när hon ska gå hem och har fått lära sig att då är det okej. Även att dom får ansvar att lämna en aktivitet och gå till någon annan då dom inte är lika styrda i fritids för dom äldre eleverna. Dom får ansvaret att vara rörliga och det uppskattas ju att få vara inne och ute och även lämna en utflykt och få gå hem tidigare om det skulle vara så (Vårdnadshavare 1).

Det framgår att eleverna i de äldre åren på fritidshemmet får ett allt större ansvar och kan på detta sätt vara med och påverka undervisningen som bedrivs, dels genom att de får ett större ansvar att själva avsluta dagen och gå hem men även genom att de i undervisningen ges större möjligheter till deltagande i de högre åldrarna. Detta beskrivs på flera sätt av vårdnadshavarna.

Det är väldigt brett vad hon gör, jag känner att det är väldigt mycket som är i visst fall styrt. Det vill säga att man är ute, ute och leker, äventyrsdagar, men även att det finns en stor frihet också. /.../ sen så kan man ha en större frihet och det känns som om man ger utrymme för båda två här. Det hör säkert ihop med ju äldre barnen blir ... ju äldre dem blir desto större frihet har man att göra det som lusten faller in på (Vårdnadshavare 2).

Eleverna ges möjlighet att i fritidshemmet genomföra aktiviteter av olika slag som är initierade av eleverna och utgår från dem själva. Eleverna ges alltså möjlighet att påverka innehållet men det finns även inslag av aktiviteter som är ”styrda” av pedagogerna. Denna kombination bidrar till att eleverna både får ta ett eget ansvar men även att pedagogerna är med och stödjer eleverna i de aktiviteter som är självinitierade men även genom planerad verksamhet.

6.1.3 Att lära i leken

Leken är något som framkommer under samtliga intervjuer och beskrivs som ett kännetecken för fritidshemmet då man jämför med den obligatoriska skolan. Det framkommer på olika sätt under intervjuerna hur lektionerna i den obligatoriska skolan är mer styrda och att fritidshemmet bidrar med en mer ”lekfull” miljö där eleverna deltar i aktiviteter som innefattar skapande och estetik.

Lektionstid är lektionstid, där det är bestämt vad dom ska lära sig men på fritids är det ju inte så liksom, det är mer fritt, dom leker fritt, spelar pingis och fotboll. Dom sitter inte ner i klassrum på fritids (Vårdnadshavare 3).

Vidare beskriver vårdnadshavarna att eleverna på fritidshemmet genomför olika aktiviteter som innefattar kreativitet, stimulans och skapande. En vårdnadshavare väljer att beskriva det på följande vis:

Intervjuare: Vad upplever du att ditt barn gör på fritidshemmet?

Ja, mycket kreativitet, skapande, lek, dans och det lär sig väldigt mycket och trivs jättebra. Lek och stimulans, dom arbetar mycket med stimulans (Vårdnadshavare 7).

Vidare ansåg vårdnadshavarna att det var svårt att specificera vad det är man lär sig i leken. Men det framgick tydligt att leken bidrar till ett lärande. En vårdnadshavare beskriver detta lärande på följande vis:

Om vi fördjupar oss i leken då du nämnde den, lär man sig något i leken? /.../ Ska jag rabbla upp allt man lär sig så kan du gå tillbaka i det jag sagt tidigare, men egentligen allting. Att vara tillsammans med andra, olika roller, du ska vara kreativ, lyssna, turtagning, testa nya grejer /.../ (Vårdnadshavare 1).

Det framgår tydligt att eleverna lär sig i leken, men hur lärandet sker i dessa situationer är svårt att specificera, det sker på väldigt många olika sätt. Eleverna lär sig enligt utsagorna att arbeta i grupp, utvecklar kreativiteten och blir genom leken stimulerade och utmanade.

6.1.4 Pedagogernas förhållningssätt

Pedagogernas förhållningssätt beskrivs på två olika sätt i studien, dels genom att pedagogerna i relativt stor utsträckning utgår från barnens intressen och initiativ men även att verksamheten är strukturerad och planerad. I följande excerpt redovisas hur barnens intressen och initiativ tas tillvara i lärandet.

/.../ fritidshemmet möter upp barnet på den nivån att dom själva får vara med och påverka i större utsträckning vad man faktiskt gör. /.../ på fritids så kanske man jobbar mer aktivt tillsammans som man kanske inte gör med sin ordinarie lärare, att fritidspersonalen är mer aktiv i barnens verksamhet på ett annat sätt (Vårdnadshavare 2).

Vårdnadshavarna beskriver att pedagogerna är deltagande i de aktiviteter som barnen själva initierat och att personalen på detta sätt kan vara med och vägleda eleverna framåt men samtidigt låta eleverna vara i centrum och leda aktiviteten framåt.

Vidare beskriver vårdnadshavarna att pedagogerna på fritidshemmet möter eleverna på ett annat sätt än den vanliga skolan, då fritidshemmet bjuder in eleverna till att vara med och påverka de aktiviteter och den undervisning som bedrivs.

.../ jag tänker att pedagogerna har ett annat sätt. Kan möta barnen, dom har inte ... dom har krav på sig men inte på samma sätt som i skolan utifrån styrdokumentet. .../ Sedan är det fler vuxna med i lärandet och man har möjlighet att i fritids se barnet på olika sätt .../ fritidspedagogerna kan anamma eleven, om dom kommer på en idé så kan dom ju nappa på det kanske och det gör dom bra här tycker jag (Vårdnadshavare 1).

Det framgår att fritidshemmet har ett annat uppdrag än skolan då flera vårdnadshavare gör skillnad på fritidshemmet och skolan genom att hänvisa till läroplanen. Det beskrivs att fritidshemmet inte är lika styrt av ämnesplaner och kursplaner och att man på detta sätt förhåller sig till eleven på ett annorlunda sätt och kan ta in elevernas tankar och idéer i verksamheten. Lärandet som sker i fritidshemmet kan enligt vårdnadshavarna på detta sätt, många gånger utgå från elevernas initiativ.

6.2 Vad lär sig elever på fritidshemmet, enligt vårdnadshavare?

Under följande kapitel redovisas de resultat undersökningen kommit fram till angående ovanstående forskningsfråga. Detta redovisas i de olika teman vi funnit: praktiskt lärande, demokratiskt lärande och att våga framträda.

6.2.1 Praktiskt lärande

De intervjuade vårdnadshavare beskriver att mycket av det lärande som sker i fritidshemmet är praktiskt betingat. Eleverna lär sig genom att de leker, deltar i olika sporter, pysslar och dylikt. Genom att delta i dessa aktiviteter utvecklar eleverna olika färdigheter och kunskaper.

Jag vet att det är ett bra stöd till syslöjden nu då många har arbetat med handarbete, dom har virkat nu det senaste och det kan vara stöd till

idrottsundervisningen som sagt när dom rör sig ute. Dom har ju pingis bord fotbollsspel och fotbollsplan, bandyplan (Vårdnadshavare 5).

Vårdnadshavaren beskriver tydligt att eleverna får använda hela kroppen i lärandet som sker på fritidshemmet. Detta genom att exempelvis sticka eller spela fotboll ute. Det framkommer även att undervisningen på fritidshemmet kan vara ett stöd till skolämnen i form av att de lär sig att delta i olika sporter eller handarbete.

Vidare beskriver vårdnadshavarna att eleverna i skolan lär sig teoretiskt medan det på fritids är mer praktiska inslag.

Jag skulle säga att i skolan skriver och läser man, att man använder ena hjärnhalvan och den andra är till bild, kunna måla och rita. Jag ska försöka beskriva det på ett bättre sätt. Jag tror att det ena är mer teoretiskt medan det andra är mer praktiskt lärande, på fritids (Vårdnadshavare 6).

6.2.2 Demokratiskt lärande

Vårdnadshavarna beskriver att man i olika aktiviteter och moment som genomförs på fritidshemmet lär sig en rad olika saker i samspel med varandra. Det framkommer att eleverna lär sig hur man agerar gentemot varandra för att bidra till goda relationer mellan varandra samt hur man ska agera i olika sammanhang där samarbete är en central del.

Jag tror att dom, jag vet att dom lär sig turtagning givetvis och samarbete och ofta kan min dotter då säga att dom löst konflikter och dom går och kan berätta hemma att den gjorde så och då gick vi och fick lite hjälp med det och sen löste vi det (Vårdnadshavare 1).

Det framgår tydligt att eleverna lär sig att samverka i olika sociala sammanhang genom att de tillsammans interagerar med varandra genom kommunikation samt med hjälp av omgivningen. Vårdnadshavaren beskriver att eleverna i vissa fall tar hjälp av andra mer kompetenta aktörer för att komma fram till en lösning på de problem som uppstår och på detta sätt kommer framåt i olika situationer. Detta gestaltas genom att respondenterna beskriver att eleverna lär sig turtagning och att lösa konflikter.

Intervjuare: Du nämnde samarbete, hur upplever du att dom lär sig samarbete? /.../
Nej men det är nog att lyssna till varandra, att hjälpas åt och att vänta på varandra. När dom har varit i gymnasalen till exempel så pratar dom ofta om det att, ja men då väntade jag på den kompisen eller dom delar med sig av mellanmålet om det var slut eller så, vid frukten och så men det är ju både vid skolan också (Vårdnadshavare 1).

Här framgår tydligt hur värdegrunden är en central del i lärandet som sker i fritidshemmet eleverna lär sig att praktisera de demokratiska värderingarna som skolan bygger på i form av att lyssna på varandra och att hjälpas åt. De demokratiska värderingarna löper som en röd tråd genom de svar vårdnadshavarna angivit och uttrycker sig på olika sätt. Detta är något som tydligt framgår i de utsagor respondenterna angivit, då barnen exempelvis lär sig de demokratiska grunderna i situationer där de vid exempelvis mellanmålet delar med sig av de tillgångar som finns för att samtliga personer ska känna att de har fått en del av i detta fall frukten.

Vårdnadshavarna beskriver att eleverna på fritidshemmet lär sig mycket om hur samhället fungerar, detta i form av att eleverna får samspela med en mängd olika individer under fritidshemstiden

Jag tycker att när man ser till exempel en sån som *** här, delvis så lär hon sig otroligt mycket i det sociala samspelet, precis som jag sa innan att hon lär sig att umgås med barn från skiftande ålder och även oberoende av kön eller vad man har för bakgrund, det tycker jag är väldigt bra /.../

Intervjuare: Du säger bättre människa, hur menar du då?

Jag tänker att när man lever som familj så lever man ju i sin värld och man umgås generellt med människor som har ungefär samma bakgrund, samma värderingar, samma utbildning medan fritids ger en annan dimension också, nu är ju *** en väldigt homogen lite förort men det finns ändå. Barnen träffar ändå personer från andra samhällsgrupper, kanske annan etnicitet och så vidare, som vi kanske inte för som familj i det vanliga och det jag tänker, att ju mer olika människor man träffar beroende på bakgrund och olika förutsättningar, desto större blir man som människa istället för att leva i sin egen lilla bubbla och bara tro att så här är världen och riktigt så är det inte (Vårdnadshavare 2).

Eleverna kan på detta sätt få kunskaper genom mötet och interaktionen med andra människor från olika samhällsgrupper och med annan etnisk bakgrund och vidga sina vyer – på ett sätt som kanske inte erbjuds i andra miljöer. Detta beskriver vårdnadshavaren då eleven får träffa individer med annan socioekonomisk bakgrund, kön, etnicitet, sexualitet och så vidare. Vårdnadshavaren beskriver även detta ur ett informellt perspektiv då detta sker i mötet mellan eleverna och är inte i förväg planerat av pedagogerna.

Eleverna får enligt utsagorna träffa många personer i fritidshemmet och umgås med allsidiga kontakter, i mötet mellan de olika personerna sker en bred variation av lärande då olika individer tillför olika kunskaper i situationerna.

Vårdnadshavarna beskriver även att eleverna på fritidshemmet erbjuds tillfällen att umgås i större kretsar, i vår mening med individer som de vanligtvis inte umgås med på fritiden och i andra sammanhang. På detta sätt kan eleverna lära sig om andras livssituation, andra kulturer och även skapa nya kontakter och relationer då dessa möjligheter erbjuds på ett unikt sätt i fritidshemmet.

*.../ dom lär sig att samspela, ge och ta, vänta på varandras tur och respekt.
(Vårdnadshavare 8).*

Vårdnadshavarna beskriver genomgående att eleverna på fritidshemmet ges möjlighet till allsidiga kontakter med övriga elever på skolan. Dessa kontakter sker även med personer som dem i vanliga fall inte umgås med.

6.2.3 Att våga framträda

Under intervjuerna framkom det tydligt från vårdnadshavarna att det är viktigt för eleverna att våga göra nya saker och att utvidga sin trygghetszon. Vidare är det viktigt att i samspel med andra elever få möjligheten att utforska nya områden som utmanar eleverna. En förutsättning för att eleverna ska våga prova nya saker och känna sig bekväma i verksamheten är trygghet, vilket återupprepas många gånger.

.../ vad som är viktigt för mig kan jag känna, det är att hon får med sig trygghet och att vara trygg i den här gruppen och med andra vuxna människor. .../ jag vet inte vad jag ska sätta in det i för fack i lärandet med det är ju ändå en viktig ingrediens (Vårdnadshavare 1).

Det framgick tydligt att trygghet var en del i fritidshemmets verksamhet. Tryggheten var en grundläggande faktor för att eleverna skulle känna sig bekväma i verksamheten samt våga genomföra olika stimulerande och utmanande aktiviteter. Vårdnadshavarna beskrev att fritidshemmet var med och bidrog till att eleverna kände sig trygga genom det värdegrundsarbete som bedrevs på fritidshemmen. Detta var en viktig faktor för att eleverna skulle vara med och utmana sig själva samt prova på nya saker.

Jag tycker att min dotter har lärt sig att våga framträda inför och med andra barn, inte bara med dem i den egna klassen utan med äldre och yngre barn. Det är något hon pratar mycket om hemma också (Vårdnadshavare 4).

Vårdnadshavaren beskriver att eleven genom estetiska inslag lärt sig att bli bekväm inför den övriga gruppen på fritidshemmet. Detta är även en del av det utforskande lärandet

som flera vårdnadshavare beskriver, då de beskriver att man på fritidshemmet får prova på olika nya saker.

7. Diskussion

7.1 Resultatdiskussion

Resultatet belyser de två olika forskningsfrågorna, vidare är vi medvetna om att resultatet vid de två olika forskningsfrågorna går in i varandra vid vissa delar. Detta beror på att det resultat som framkommit vid de olika forskningsfrågorna innefattar båda delarna och tydligare beskriver sammanhanget i det resultat som framkommit. Vidare kopplas resultatet samman med tidigare forskning samt teoretiska utgångspunkter i detta kapitel, då litteraturen och studierna riktar sig till båda forskningsfrågorna.

Sandberg och Vourinen (2007) beskriver att vårdnadshavarna behöver grundläggande information om verksamheten samt verksamhetens mål för att kunna tycka till om verksamheten. Information kring styrsystem och mål är viktigt för att vårdnadshavarnas inflytande ska vara av betydande karaktär. Det framgår tydligt att vårdnadshavarna är väl informerade om fritidshemsverksamheten då de beskriver verksamheten på ett adekvat sätt. Det framgår att pedagogerna och vårdnadshavarna har en bra relation till varandra och information utbyts mellan de olika parterna, detta är något som framkommer vid båda fritidshemmen.

Vårdnadshavarna beskriver att lärandet i fritidshemmet sker både genom styrd verksamhet och när verksamheten utgår från elevernas initiativ samt när barnen får vara med och utforma verksamheten. Detta kopplar vi till det informella samt formella lärandet. Vadeboncoeur (2006) beskriver att det informella samt formella lärandet i *after school programs* inte är lika platsbundet som den historiska utvecklingen har betonat. Det gestaltas i resultatet genom att vårdnadshavarna beskriver att eleverna i hög utsträckning får vara med och påverka både innehåll och utformning av fritidshemsverksamheten. Inflytandet sker både på ett informellt samt formellt plan då eleverna i det informella lärandet kan hitta situationer i den vardagliga verksamheten, då de väljer exempelvis vilka lekar de vill genomföra. ”Ja men det är ju att lära sig för livet, alltså det sociala”, detta är ett svar som framgår i intervjuerna och beskriver det informella lärandet, vilket innefattar en bred variation av lärande. Det sker alltså ett allsidigt lärande vilket bidrar till att eleverna blir goda samhällsmedborgare. Det sker även på ett formellt plan då eleverna i fritidshemsverksamheten har ett reellt inflytande och kan vara med och påverka planeringen av verksamheten i formella sammanhang.

Det framgår även i intervjuerna att eleverna lär sig mycket i samspel med varandra under tiden då de är på fritidshemmet, detta går att koppla till Bardons (2008) studie där hon beskriver den produktiva kunskapen som praktisk kunskap vilken med andra ord innebär den kunskap människan behöver för att tillverka eller genomföra något. Vidare framgår det i författarens resultat att eleverna överför och lär varandra dessa kunskaper i social interaktion mellan eleverna, då vissa elever vet hur man exempelvis hoppar hopprep så handleder eleverna de övriga deltagarna i hur man ska agera och göra för att klara av uppgiften. Detta beskriver vårdnadshavarna på flera sätt, ett exempel är då vårdnadshavaren beskriver att vissa elever kan vara bättre än de andra eleverna och blir då indirekt den personen som visar hur man gör, detta sker genom att eleverna observerar hur eleven utför någonting. Bråten (2011) beskriver att vi genom medierande verktyg kan ta till oss andras kunskaper och upplevelser och vid ett senare tillfälle använda oss av dessa. Det framgår tydligt i ovanstående exempel hur eleverna genom att interagera med varandra samt förmedla sina olika kunskaper i det sociala samspelet hjälper varandra att komma framåt och utveckla olika kunskaper. Ovanstående beskriver även den proximala utvecklingszonen, där eleverna utvecklas och förstår olika saker genom att få hjälp av omgivningen (Säljö, 2011), i detta fall de andra eleverna eller pedagogerna. Omgivningen hjälper eleven framåt stegvis genom att förmedla kunskaper som eleven saknar och eleven kan succesivt förstå ett sammanhang eller klara av att lösa en uppgift. Vidare beskriver Bardon (2008) i sin studie etisk och demokratisk kunskap vilket är kopplat till normer och värderingar. Det framgår i studien att detta sker både i interaktionen mellan eleverna men även i interaktionen mellan lärare och elev. Det framgår i intervjuerna att vårdnadshavarna anser att eleverna lär sig av varandra på många olika sätt. Just det lärande som Bardon beskriver gestaltas då vårdnadshavarna förklarar att eleverna lär sig i mötet med elever från andra kulturer, annan socioekonomisk bakgrund och med andra förutsättningar. Denna vårdnadshavare beskriver tydligt att eleverna på detta sätt får ett bredare perspektiv kring hur samhället ser ut och drar genom detta olika lärdomar. Vidare beskriver vårdnadshavarna även att eleverna lär sig att lyssna på varandra, vänta på sin tur och att vara en god medmänniska. Även pedagogerna gestaltar det demokratiska och etiska lärandet då fritidshemsverksamheten uppmanar eleverna till att ta eget ansvar och vara med och utforma undervisningen, eleverna får på detta sätt vara med och bidra med sina tankar och idéer och på detta sätt bidra till hur verksamheten utformas på ett demokratiskt sätt.

Det framgår att vårdnadshavarna anser att ett lärande sker då eleverna får möta individer med annan bakgrund och andra förutsättningar. Säljö (2015) menar att eleverna i mötet med varandra lär sig olika saker då de utbyter kunskaper genom att interagera med varandra. Vårdnadshavarna beskriver att eleverna i mötet lär sig att visa ömsesidighet, lär sig hur andra kulturer fungerar osv. Då eleverna har tagit till sig de kunskaper som förmedlas och klarar av att mediera dessa i adekvata sammanhang innebär detta att personen i fråga har approprierat de kulturella och kommunikativa redskap som används.

Vidare framgår det i studien att lärandet som sker i fritidshemmet är av en ”friare” och mer ”lekfull” karaktär, där fokus på lärandet är inriktat mot normer och värderingar, alltså läroplanens kapitel ett och två (Skolverket, 2011). Pittman (et al. 2004) beskriver att det är viktigt för eleverna att utveckla kunskaper som den obligatoriska skolan har mindre fokus på. *After school programs* vilket motsvarar Sveriges fritidshem erbjuder möjligheter till autentiskt lärande samt möjligheter till miljöbyte där lärande av annan karaktär kan ske. Vårdnadshavarna beskriver att eleverna i fritidshemmet får vara med och uppleva olika situationer på riktigt och på detta sätt kan utvecklas, de menar att fritidshemmet bidrar med kunskaper som förmedlas i autentiska miljöer och från olika perspektiv. Nagel (1996) beskriver *the real-world learning* vilket motsvarar autentiskt lärande och framhäver att den miljö där eleverna vistas utgör en lärandemiljö som erbjuder möjligheter till allsidig utveckling. Nagel beskriver vidare att eleverna i de autentiska lärandemiljöerna har stort inflytande och möjlighet att påverka vad man lär sig. Detta styrks även av Vadeboncoeur (2006) då det framgår att lärandet i *after school programs* många gånger uppstår i autentiska situationer där ungdomarna tillsammans arbetar med hjälp av sociala och teoretiska beståndsdelar. Vårdnadshavarna beskriver även att detta är något som skiljer mellan fritidshemmet och den obligatoriska skolan, då eleverna på fritidshemmet har tillgång till andra miljöer än den obligatoriska skolan och bidrar till ett lärande som sker i samspel med miljön och omgivningen, alltså ett autentiskt lärande. Det framgår tydligt att vårdnadshavarna beskriver att eleverna i samspel med omgivningen tar till sig kunskaper, i detta fall normer och värden. Detta är även ett tydligt exempel på hur eleverna approprierar kunskaperna, med andra ord att eleverna tar till sig de kunskaper som förmedlats och klarar av att använda dem i vardagen.

Vårdnadshavarna beskriver att en skillnad mellan skolan och fritidshemmet är att fritidshemmet ger stort utrymme för lek. Ludvigsson och Falkner (2012) beskriver att lek

som estetisk verksamhet är ett perspektiv som går att inta, detta perspektiv ger leken ett större värde i sig självt och innebörden vid detta perspektiv blir att leken är ett medel för meningsskapande i dialog med varandra. Författarna betonar även att de aktiviteter vilka är av den estetiska karaktären ryms under begreppet informellt lärande, då det är frivilligt och utgår från deltagarna. Vårdnadshavarna beskriver leken ur detta perspektiv och menar på att fritidshemmet erbjuder eleverna möjligheten att självständigt initiera och driva leken framåt. Vidare framkommer det att eleverna i leken lär sig en rad olika saker exempel på detta är: turtagning, att vara tillsammans med andra, inta olika roller, att vara kreativ samt att lyssna på varandra.

Lärandet som sker på fritidshemmet går i linje med Illeris (2015) definition av lärande som ”any process that in living organisms leads to permanent capacity change”, denna definition innefattar både informellt samt formellt lärande och är något som vårdnadshavarna genomgående beskriver vid intervjuerna. Vidare framgår det att lärandet som sker i skolan har en tydligare grund i det formella lärandet då de mål och riktlinjer som följs vid den obligatoriska skolan är tydligt förmedlade och förankrade i skolans styrdokument. Vårdnadshavarna beskriver att även fritidshemsverksamheten utgår från styrdokument men att det finns utrymme för eleverna att själva vara med och utforma den verksamhet som bedrivs, på detta sätt innefattar fritidshemsverksamheten både informellt och formellt lärande – då den utgår från både förutbestämda mål och planeringar men även från självinitierade aktiviteter som bidrar till ett lärande på annat plan. Det informella lärande som vårdnadshavarna beskriver bidrar till att möjligheterna för eleverna att lära i samspel med varandra ökar då de aktivt diskuterar och kompromissar i detta lärande. Vidare är det sociokulturella perspektivet även centralt i de formella sammanhang då eleverna tillsammans med läraren eller med hjälp av gruppen arbetar tillsammans för att klara av olika uppgifter och problem.

”I skolan lär man, på fritids leker man” (Hansen Orwehag & Mårdsjö Olsson, 2011, s.9), detta citat fanns med i inledningen och har i denna studie motbevisats då samtliga respondenter beskrev att det sker ett aktivt lärande i fritidshemmet.

Vi ser i resultatet att vårdnadshavarna beskriver dagens fritidshem utifrån dagens läroplan vilken betonar att fritidshemmet ska komplettera den obligatoriska skolan men även bidra med ett lärande som utgår från barnens behov och intressen.

7.2 Metoddiskussion

Vid studiens början var det planerat att respondenterna i studien slumpvis skulle väljas ut. Det framkom tidigt att det skulle bli svårt att genomföra studien med endast vårdnadshavare vilka vi själva skulle välja ut. Vi fick därför ta hjälp av kontaktpersonerna vid de olika skolorna för att på ett tidseffektivt sätt kunna nå ut till deltagare som vid förfrågan visade intresse att delta i studien. Vi kan därför inte säkerställa att urvalet har varit neutralt då andra aktörer har varit aktiva vid denna process.

Intervjuerna vid de olika skolorna genomfördes på olika sätt, vid ena skolan genomfördes enskilda intervjuer och vid den andra skolan genomfördes fokusgruppssamtal. Det framgick att valet av metod vid intervjuerna hade en betydelse, när det kom till respondenternas agerande kring intervjufrågorna som ställdes. Under fokusgruppssamtalet deltog och pratade alla vårdnadshavarna utifrån den fråga som ställdes av oss, det diskuterades öppet kring de olika frågorna. Samtliga respondenter kom till tals det var dock några vårdnadshavare som pratade mer än andra och andra var mer passiva i sina uttalanden. Reliabiliteten hade kunnat stärkas genom att samtliga deltagare tog lika stor plats vid samtalen. I efterhand hade vi velat genomföra enskilda intervjuer med samtliga deltagare för att respondenterna skulle få lika stort utrymme att komma till tals samt känna sig bekväma. Vidare hade vi även själva valt deltagare slumpmässigt.

7.3 Sammanfattning

Resultatet visar att vårdnadshavare uppfattar att fritidshemmet är en verksamhet som innefattar både formellt och informellt lärande samt i olika lärandemiljöer. Eleverna ges möjlighet att tillsammans med pedagogerna utforma verksamheten. Vidare säger vårdnadshavarna att eleverna lär sig i samspel med varandra samt med pedagogerna och detta sker i autentiska lärandemiljöer vilket bidrar till att verksamheten blir meningsfull. Det framgår även att vårdnadshavarna menar att fritidshemmet är ett komplement till den obligatoriska skolan då man använder sig av varierande arbetssätt och metoder i fritidshemsverksamheten. Lek och estetisk verksamhet har enligt vårdnadshavarna en

central roll i fritidshemmet och dessa informella lärandetillfällen bidrar till kunskapsutveckling hos eleverna.

8. Referenslista

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 17-33). Stockholm: Liber.
- Ahrne, G. & Eiksson-Zetterquist, U. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 34-54). Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2 uppl.). Malmö: Liber.
- Bell, B. (2010). *Theorising teaching in secondary classrooms: Understanding our practice from a sociocultural perspective*. London: Routledge.
- Bråten, I. (Red.) (2011). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bardon, I. (2008). "På fritids tänker man inte på att man lär sig saker": Lärande på fritidshem. D-uppsats, Högskolan i Jönköping, Högskolan för lärande och kommunikation.
- Dahlgren, L. & Szczepanski, A. (2004). Rum för lärande. I Lundegård, I., Wickman, P. & Wohlin, A. (2004). *Utomhusdidaktik*(s. 9-24). Lund: Studentlitteratur.
- Falkner, C. & Ludvigsson, A. (2012). *God kvalitet i fritidshem*. Malmö: Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö.
- Hansen Orwehag, M. & Mårdsjö Olsson, A. (2011). Lärande i fria miljöer. I A, Klerfelt & B, Haglund (Red.) (2011). *Fritidspedagogik -fritidshemmets teorier och praktiker*(s. 115-136). Stockholm: Liber.
- Illeris, K. (2007). *How we learn : learning and non-learning in school and beyond*. London: Routledge.

Jensen, M. (2011). Informellt lärande i fritidshemmet. I A, Klerfelt & B, Haglund (Red.) (2011). *Fritidspedagogik -fritidshemmets teorier och praktiker*(s. 95-114). Stockholm: Liber.

Johansson, I. (2011). *Fritidshemspedagogik: Idé – ideal – realitet*. Stockholm: Liber.

Nagel, N. (1996). *Learning through real-world problem solving*. London: Corwin Press.

Pittman, K., Irby, M., Yohalem, N. & Wilson-Ahlstrom, A. (2004). Blurring the lines of learning: The role of out-of-school programs as complements to formal learning. *New directions for youth development*, 101, 19-41. doi:10.1002

Pihlgren, A. & Rohlin, M. (2011). Det ”fria” barnet. I Haglund, B. & Klerfelt, A. (2011). *Fritidspedagogik – Fritidshemmets teorier och praktiker*. Stockholm: Liber.

Rohlin, M. (2001). *Att styra i namn av barns fritid. En nutidshistoria om konstruktionen av dagens fritidshem i samordning med skolan*. Doktorsavhandling. Stockholm: HLS förlag.

Rohlin, M. (2011). Fritidspedagogik och lärande. I A, Pihlgren (2011). *Fritidshemmet*(s. 115-142). Lund: Studentlitteratur.

Sandberg, A. (2008). *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur.

Sandberg, A. & Vuorinen, T. (2007). *Hem och förskola: samverkan i förändring*. Stockholm: Liber.

Sverige (2010:800). Skollag.

Skolverket (2011). *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2014). *Allmänna råd: Fritidshem*. Stockholm: Fritzes.

Säljö, R. (2015). *Lärande: en introduktion till perspektiv och metaforer*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.

Vadeboncoeur, J. (2006). Engaging Young People: Learning in Informal Contexts. *Review of Research in Education*, 30, 239-278. doi:10.3102/0091732X030001239

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

9. Bilagor

Tillståndsblankett

Hej, vi är två studenter från högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping. Vi ska skriva ett examensarbete angående vårdnadshavares tankar kring det lärande som sker i fritidshemmet.

Vi undrar om ni vill delta i denna undersökning, då vi kommer att ställa intervjufrågor angående ovanstående syfte. Det är därför viktigt att ni undertecknar denna blankett om ni vill delta i studien då vi förhåller oss till informations samt samtyckeskrauet.

Samtyckeskrauet innebär att respondenterna kan välja att avbryta sitt deltagande i undersökningen.

Dessa intervjuer kommer att spelas in för att sedan transkriberas. Vi kommer att förhålla oss till konfidentialitetskrauet vilket innebär att information om de deltagande i studien kommer att bevaras på ett sådant sätt att de deltagande förblir konfidentiella. Obehöriga kommer inte att ha tillgång till personuppgifter om respondenterna.

Resultaten av studien kommer att publiceras i databasen Diva, då det är ett examensarbete.

Tack för er uppmärksamhet, vi hoppas att ni vill delta i vår studie!

Jag samtycker

Jag samtycker inte

Underskrift & datum:

Kontaktinformation:

Kreshnik Zahiti, tel: XXXXXXXXXXXX

Athir Al-Fatlawy, tel: XXXXXXXXXXXX

Intervjuguide

Vad upplever du att ditt barn gör på fritidshemmet?

Följdfrågor

Kan du beskriva vad ditt barn lär sig på fritidshemmet och hur dem lär sig?

Följdfrågor

Anser du att ditt barn lär sig något då de genomför olika aktiviteter på fritidshemmet? På vilket sätt?

Följdfrågor

Pratar du med ditt barn om vad man lär sig på fritidshemmet och hur beskriver dem det?

Följdfrågor

Kan det lärande som sker i fritidshemmet bidra till en utveckling i andra sammanhang?

Följdfrågor

Vilket lärande kännetecknar fritidshemmet om du jämför med övriga skolan?

Följdfrågor

Kan du beskriva skillnaden mellan lärandet i fritidshemmet och i skolan?

Följdfrågor